श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

कृष्णयजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे

॥ द्वितीयाष्टके तृतीयः प्रश्नः ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ द्वितीयाष्टके तृतीयः प्रश्नः ॥

हरिः ओ(४)म्।
ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति।
किं चतु॑र्॒होतृणां चतुर्॒होतृ॒त्वमिति॑।
यदे॒वेषु॒ च॑तु॒र्धा होता॑रः।
तेन॒ चतु॑र्॒होतारः।
तस्मा॒च्चतु॑र्॒होतार उच्यन्ते।
तच्चतु॑र्॒होतृणां चतुर्॒होतृ॒त्वम्।
सोमो॒ वै चतु॑र्॒होता।
अ॒ग्निः पञ्च॑होता।
धा॒ता षड्ढो॑ता।
इन्द्र॑ः स॒प्तहो॑ता॥ 1 ॥

प्र॒जाप॑ति॒र्दश॑होता।
य ए॒वं चतु॑र्॒होतृणा॒मृद्धिं॒ वेद॑।
ऋ॒ध्नोत्ये॒व।
य ए॑षामे॒वं ब॒न्धुतां॒ वेद॑।
बन्धु॑मान्भवति।

Please let us know of any errors in this text.

य एंषामे॒वं क्लृप्ति॒ं वेदं।
कल्पंतेऽस्मै।
य एंषामे॒वमा॒यतंन॒ं वेदं।
आ॒यतंनवान्भवति।
य एंषामे॒वं प्रंति॒ष्ठां वेदं॥ **2**॥

प्रत्ये॒व तिंष्ठति।
ब्र॒ह्म॒वा॒दिनों वदन्ति।
दशंहोता॒ चतुं॒र्हो॒ता।
पञ्चंहोता॒ षड्ढोंता स॒प्तहोंता।
अथ॒ कस्मा॒च्चतुं॒र्हो॒तार उच्यन्त॒ इतिं।
इन्द्रो॒ वै चतुं॒र्हो॒ता।
इन्द्र॒ः खलु॒ वै श्रेष्ठों दे॒वतांनामुप॒देशंनात्।
य ए॒वमिन्द्र॒ग्ग्॒ श्रेष्ठं दे॒वतांनामुप॒देशंना॒द्वेदं।
वसिंष्ठः समा॒नानां भवति।
तस्मा॒च्छ्रेष्ठंमा॒यन्तं प्रथ॒मेनै॒वानुंबुध्यन्ते।
अ॒यमागन्नं।
अ॒यमवांसा॒दितिं।
की॒र्तिरंस्य॒ पूर्वाऽऽगंच्छति ज॒नतांमाय॒तः।
अथों एनं प्रथ॒मेनै॒वानुंबुध्यन्ते।

अ॒यमा॑गन्न्।
अ॒यमवा॑सा॒दिति॑॥ **3**॥

सु॒प्तहो॑ता प्रति॒ष्ठां वेद॑ बुध्यन्ते॒ षट्च॑॥ **1**॥

दक्षि॑णां प्रतिग्रही॒ष्यन्थ्स॒प्तद॑श॒कृत्वोऽपा॑᳚न्यात्।
आ॒त्मान॑मे॒व समि॑न्धे।
तेज॑से वी॒र्या॑य।
अथो॑᳚ प्र॒जाप॑ति॒रे॒वैना॑᳚ भू॒त्वा प्रति॑गृह्णाति।
आ॒त्मनोऽना॑᳚र्त्यै।
यद्वे॑न॒मार्त्वि॑ज्याद्वृतग्ं सन्त॑ं नि॒र्हरे॑रन्न्।
आग्नी॑᳚ध्रे जुहुया॒द्दश॑होतारम्।
च॒तु॒र्गृ॒ही॒तेनाज्ये॑न।
पु॒रस्ता॑᳚त्प्र॒त्यङ्क्ति॑ष्ठन्न्।
प्र॒ति॒लो॒मं वि॒ग्राह॑᳚म्॥ **4**॥

प्रा॒णाने॒वास्योप॑दासयति।
यद्वे॑न॒ं पुन॑रुप॒शिक्षे॑युः।
आग्नी॑᳚ध्र ए॒व जु॑हुया॒द्दश॑होतारम्।
च॒तु॒र्गृ॒ही॒तेनाज्ये॑न।
प॒श्चात्प्राङासी॑नः।
अ॒नु॒लो॒ममवि॑ग्राहम्।
प्रा॒णाने॒वास्मै॑ कल्पयति।

प्रायश्चित्ती वाग्घोतेत्यृतुमुख ऋतुमुखे जुहोति।
ऋतूनेवास्मै कल्पयति।
कल्पन्तेऽस्मा ऋतवः॥ **5**॥

क्लृप्ता अस्मा ऋतव आयन्ति।
षड्ढोता वै भूत्वा प्रजापतिरिदग्ं सर्वमसृजत।
स मनोऽसृजत।
मनसोऽधि गायत्रीमसृजत।
तद्गायत्री यश आर्च्छत्।
तामाऽलभत।
गायत्रिया अधि छन्दाग्ंस्यसृजत।
छन्दोभ्योऽधि साम।
तथ्साम यश आर्च्छत्।
तदाऽलभत॥ **6**॥

साम्नोऽधि यजूग्ंष्यसृजत।
यजुर्भ्योऽधि विष्णुम्।
तद्विष्णु यश आर्च्छत्।
तमाऽलभत।
विष्णोरध्योषधीरसृजत।
ओषधीभ्योऽधि सोमम्।
तथ्सोमं यश आर्च्छत्।

तमाऽलंभत।
सोमा॒दधि॑ प॒शूनं॑सृजत।
प॒शुभ्योऽधीन्द्रं॒म्॥ **7**॥

तदिन्द्रं॒ यश॑ आर्च्छत्।
तदे॑नं॒ नाति॒प्राच्यं॑वत।
इन्द्र॑ इव यश॒स्वी भं॑वति।
य ए॒वं वेद॑।
नैनं॒ यशोऽति॒प्रच्यं॑वते।
यद्वा इ॒दं किञ्च॑।
तथ्सर्व॑मुत्ता॒न ए॒वाङ्गी॑र॒सः प्रत्यं॑गृह्णात्।
तदे॑नं॒ प्रति॑गृहीतं॒ नाहि॑नत्।
यत्किञ्च॑ प्रतिगृह्णी॒यात्।
तथ्सर्व॑मुत्ता॒नस्त्वाँऽऽङ्गीर॒सः प्रति॑गृह्णा॒त्वित्ये॒व प्रति॑गृह्णीयात्।
इ॒यं वा उ॑त्ता॒न आँङ्गीर॒सः।
अ॒नयै॒वैन॒त्प्रति॑ गृह्णाति।
नैनग्ं॑ हिनस्ति।
ब॒र्॒हिषा॒ प्रती॑या॒द्गां वाऽश्वं॑ वा।
ए॒तद्वै पं॑शू॒नां प्रि॒यं धामं॑।
प्रि॒येणै॒वैनं॒ धाम्ना॒ प्रत्ये॑ति॥ **8**॥

वि॒ग्राह॑मृतव॒स्तदाऽल॑भ॒तेन्द्र᳚ं गृह्णीया॒थ्षट्च॑ ॥ 2 ॥

यो वा अवि॑द्वान्निव॒र्तय॑ते।
विशी॑र्॒षा सपा᳚प्मा॒ऽमु॒ष्मिं॑ल्लो॒के भ॑वति।
अथ॒ यो वि॒द्वान्नि॑व॒र्तय॑ते।
सशी॑र्॒षा विपा᳚प्मा॒ऽमु॒ष्मिं॑ल्लो॒के भ॑वति।
दे॒वता॒ वै स॒प्त पुष्टि॑कामा॒ न्य॑वर्तयन्त।
अ॒ग्निश्च॑ पृथि॒वी च॑।
वा॒युश्चा॒न्तरि॑क्षं च।
आ॒दि॒त्यश्च॒ द्यौश्च॑ च॒न्द्रमा᳚ः।
अ॒ग्निर्न्य॑वर्तयत।
स सा॑ह॒स्रम॑पुष्यत्॥ 9 ॥

पृथि॒वी न्य॑वर्तयत।
सौष॑धीभि॒र्वन॒स्पति॑भिरपुष्यत्।
वा॒युर्न्य॑वर्तयत।
स मरी॑चीभिरपुष्यत्।
अ॒न्तरि॑क्ष॒ं न्य॑वर्तयत।
तद्वयो॑भिरपुष्यत्।
आ॒दि॒त्यो न्य॑वर्तयत।
स र॒श्मिभि॑रपुष्यत्।
द्यौर्न्य॑वर्तयत।

सा नक्ष॑त्रैरपुष्यत्।
च॒न्द्रमा॒ न्य॑वर्तयत।
सो॑ऽहोरा॒त्रैर॑र्धमा॒सैर्मासैर्॑ऋ॒तुभि॑ः
संवथ्स॒रेणा॑पुष्यत्।
तान्पोषा᳚न्पुष्यति।
याग्स्तेऽपु॑ष्यन्न्।
य ए॒वं वि॒द्वान्नि च॑ व॒र्तय॑ते॒ परि॑ च॥ **10**॥

अ॒पु॒ष्य॒न्नक्ष॑त्रैरपुष्य॒त्पञ्च॑ च॥ **3**॥

तस्य॒ वा अ॒ग्नेर्॒हिर॑ण्यं प्रतिजग्र॒हुष॑ः।
अ॒र्धमि॑न्द्रि॒यस्यापा᳚क्रामत्।
तदे॒तेनै॒व प्रत्य॑गृह्णात्।
तेन॒ वै सो᳚ऽर्धमि॑न्द्रि॒यस्या॒त्मन्नु॒पाध॑त्त।
अ॒र्धमि॑न्द्रि॒यस्या॒त्मन्नु॒पाध॑त्ते।
य ए॒वं वि॒द्वान् हिर॑ण्यं प्रतिगृ॒ह्णाति॑।
अथ॒ योऽवि॑द्वान्प्रतिगृ॒ह्णाति॑।
अ॒र्धम॑स्येन्द्रि॒यस्याप॑क्रामति।
तस्य॒ वै सोम॑स्य॒ वास॑ः प्रतिजग्र॒हुष॑ः।
तृती॑यमिन्द्रि॒यस्यापा᳚क्रामत्॥ **11**॥

तदे॒तेनै॒व प्रत्य॑गृह्णात्।
तेन॒ वै स तृती॑यमिन्द्रि॒यस्या॒त्मन्नु॒पाध॑त्त।

तृतीयमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते।
य एवं विद्वान् वासः प्रतिगृह्णाति।
अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति।
तृतीयमस्येन्द्रियस्यापक्रामति।
तस्य वै रुद्रस्य गां प्रतिजग्रहुषः।
चतुर्थमिन्द्रियस्यापाक्रामत्।
तामेतेनैव प्रत्यगृह्णात्।
तेन वै स चतुर्थमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त॥ **12**॥

चतुर्थमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते।
य एवं विद्वान्गां प्रतिगृह्णाति।
अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति।
चतुर्थमस्येन्द्रियस्यापक्रामति।
तस्य वै वरुणस्याश्वं प्रतिजग्रहुषः।
पञ्चममिन्द्रियस्यापाक्रामत्।
तमेतेनैव प्रत्यगृह्णात्।
तेन वै स पञ्चममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
पञ्चममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते।
य एवं विद्वानश्वं प्रतिगृह्णाति॥ **13**॥

अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति।
पञ्चममस्येन्द्रियस्यापक्रामति।

तस्य॒ वै प्र॒जाप॑ते॒: पुरु॑षं प्रतिजग्र॒हुषः॑।
ष॒ष्ठमि॑न्द्रि॒यस्याप॒ाँक्रामत्।
तम॒तेन॒व प्रत्य॑गृह्णात्।
तेन॒ वै स ष॒ष्ठमि॑न्द्रि॒यस्या॒त्मन्नु॒पाध॑त्त।
ष॒ष्ठमि॑न्द्रि॒यस्या॒त्मन्नु॒पाध॑त्ते।
य ए॒वं वि॒द्वान्पुरु॑षं प्रतिगृ॒ह्णाति॑।
अथ॒ योऽवि॑द्वान्प्रतिगृ॒ह्णाति॑।
ष॒ष्ठम॑स्येन्द्रि॒यस्याप॑क्रामति॥ **14**॥

तस्य॒ वै मनो॒स्तल्पं॑ प्रतिजग्र॒हुषः॑।
स॒प्त॒ममि॑न्द्रि॒यस्याप॒ाँक्रामत्।
तम॒तेन॒व प्रत्य॑गृह्णात्।
तेन॒ वै स स॑प्त॒ममि॑न्द्रि॒यस्या॒त्मन्नु॒पाध॑त्त।
स॒प्त॒ममि॑न्द्रि॒यस्या॒त्मन्नु॒पाध॑त्ते।
य ए॒वं वि॒द्वाग्स्तल्पं॑ प्रतिगृ॒ह्णाति॑।
अथ॒ योऽवि॑द्वान्प्रतिगृ॒ह्णाति॑।
स॒प्त॒मम॑स्येन्द्रि॒यस्याप॑क्रामति।
तस्य॒ वा उ॑त्ता॒नस्याँङ्गीर॒सस्याप्रा॑णत्प्रतिजग्र॒हुषः॑।
अ॒ष्ट॒ममि॑न्द्रि॒यस्याप॒ाँक्रामत्॥ **15**॥

तद॒तेन॒व प्रत्य॑गृह्णात्।
तेन॒ वै सोँऽष्ट॒ममि॑न्द्रि॒यस्या॒त्मन्नु॒पाध॑त्त।

अ॒ष्ट॒मम॒मिन्द्रि॒यस्या॒त्मन्नु॒पाध॑त्ते।
य ए॒वं वि॒द्वान्प्रा॒णत्प्रतिगृ॒ह्णाति॑।
अथ॒ योऽवि॑द्वान्प्रतिगृ॒ह्णाति॑।
अ॒ष्ट॒मम॑स्येन्द्रि॒यस्याप॑क्रामति।
यद्वा इ॒दं कि॑ञ्च॑।
तथ्सर्व॑मुत्ता॒न ए॒वाङ्गी॑र॒सः प्रत्य॑गृह्णात्।
तदे॑न॒ं प्रति॑गृहीत॒ं नाहि॑नत्।
यत्किञ्च॑ प्रतिगृ॒ह्णी॒यात्।
तथ्सर्व॑मुत्ता॒नस्त्वाँऽऽङ्गीर॒सः प्रति॑गृह्णा॒त्वित्ये॒व
 प्रति॑गृह्णीयात्।
इ॒यं वा उ॑त्ता॒न आँङ्गीर॒सः।
अ॒नयै॒वैन॒त्प्रति॑गृह्णाति।
नैनग्ं॑ हिनस्ति॥ **16** ॥

तृती॑यमिन्द्रि॒यस्यापाँक्रामच्चतु॒र्थमि॑न्द्रि॒यस्या॒त्मन्नु॒पाध॒त्ताश्व॑ं प्रतिगृह्णाति
 ष॒ष्ठम॑स्येन्द्रि॒यस्याप॑क्रामत्यष्ट॒मम॑मिन्द्रि॒यस्यापाँक्रामत्प्रतिगृह्णी॒याच्च॒त्वारि॑ च॥ **4** ॥

तस्य॒ वा अ॒ग्नेर्हिर॑ण्य॒ग्ं॒ सोम॑स्य॒ वास॒स्तदे॒तेन॒ रु॒द्रस्य॒
 गां ता॒मे॒तेन॒ वरु॑ण॒स्याश्व॑ं प्र॒जाप॑तेः पुरु॑ष॒ं मनो॒स्तल्प॑ं
 त॒मे॒तेनौँत्ता॒नस्य॒ तदे॒तेनाप्रा॑णद्यद्वै।
 अ॒र्धं तृती॑यमष्ट॒मं तच्च॑तु॒र्थं तां प॑ञ्च॒मग्ं॒ ष॒ष्ठग्ं॒ स॑प्त॒मं तम्।
 तदे॒तेन॒ द्वे ता॒मे॒तेनैक॒ं त॒मे॒तेन॒ त्रीणि॒ तदे॒तेनैकँम्॥

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति।
यद्दश॑होतारः स॒त्रमास॑त।
केन॒ ते गृ॒हप॑तिनाऽऽर्ध्नुवन्न्।
केन॑ प्र॒जा अ॑सृज॒न्तेति॑।
प्र॒जाप॑तिना॒ वै ते गृ॒हप॑तिनाऽऽर्ध्नुवन्न्।
तेन॑ प्र॒जा अ॑सृजन्त।
यच्चतु॑र्होतारः स॒त्रमास॑त।
केन॒ ते गृ॒हप॑तिनाऽऽर्ध्नुवन्न्।
केनौष॑धीरसृज॒न्तेति॑।
सोमे॑न॒ वै ते गृ॒हप॑तिनाऽऽर्ध्नुवन्न्॥ **17**॥

तेनौष॑धीरसृजन्त।
यत्पञ्च॑होतारः स॒त्रमास॑त।
केन॒ ते गृ॒हप॑तिनाऽऽर्ध्नुवन्न्।
केनै॒भ्यो लो॒केभ्योऽसु॑रा॒न्प्राणु॑दन्त।
केनै॑षां प॒शून॑वृञ्ज॒तेति॑।
अ॒ग्निना॒ वै ते गृ॒हप॑तिनाऽऽर्ध्नुवन्न्।
तेनै॒भ्यो लो॒केभ्योऽसु॑रा॒न्प्राणु॑दन्त।
तेनै॑षां प॒शून॑वृञ्जत।
यथ्षड्ढो॑तारः स॒त्रमास॑त।
केन॒ ते गृ॒हप॑तिनाऽऽर्ध्नुवन्न्॥ **18**॥

के॒नर्तू॒नंकल्पय॒न्तेतिं।
धा॒त्रा वै ते गृ॒हप॑तिनाऽऽर्ध्नुवन्न्।
ते॒नर्तू॒नंकल्पयन्त।
यथ्स॒प्तहो॑तारः स॒त्रमास॑त।
के॒न ते गृ॒हप॑तिनाऽऽर्ध्नुवन्न्।
के॒न सुव॑रायन्न्।
के॒नेमान्लो॒कान्थ्सम॑तन्व॒न्निति॑।
अ॒र्य॒म्णा वै ते गृ॒हप॑तिनाऽऽर्ध्नुवन्न्।
ते॒न सुव॑रायन्न्।
ते॒नेमान्लो॒कान्थ्सम॑तन्व॒न्निति॑॥ **19**॥

ए॒ते वै दे॒वा गृ॒हप॑तयः।
तान् य ए॒वं वि॒द्वान्।
अप्य॒न्यस्य॑ गार्॒हप॒ते दीक्ष॑ते।
अ॒वा॒न्त॒रमे॒व स॒त्त्रिणा॑मृध्नोति।
यो वा अ॑र्य॒मण॒ं वेद॑।
दान॑कामा अस्मै प्र॒जा भ॑वन्ति।
य॒ज्ञो वा अ॑र्य॒मा।
आर्या॑वस॒तिरिति॒ वै तमा॑हु॒र्यं प्र॒शग्ंस॑न्ति।
आर्या॑वस॒तिर्भ॑वति।
य ए॒वं वेद॑॥ **20**॥

यद्वा इ॒दं किञ्च॑।
तथ्सर्वँ॒ चतु॑र्‌होतारः।
चतु॑र्‌होतृ॒भ्योऽधि॑ य॒ज्ञो निर्मि॑तः।
स य ए॒वं वि॒द्वान् वि॒वदे॑त।
अ॒हमे॒व भूयो॑ वेद।
यश्चतु॑र्‌होतॄ॒न् वेदेति॑।
स ह्ये॑व भूयो॒ वेद॑।
यश्चतु॑र्‌होतॄ॒न् वेद॑।
यो वै चतु॑र्‌होतृणा॒ग्ं॒ होतॄ॒न् वेद॑।
सर्वा॑सु प्र॒जास्वन्न॑मत्ति॥ **21**॥

सर्वा॒ दिशो॒ऽभिज॑यति।
प्र॒जाप॑ति॒र्वै दश॑होतृणा॒ग्ं॒ होता॓।
सोम॒श्चतु॑र्‌होतृणा॒ग्ं॒ होता॓।
अ॒ग्निः पञ्च॑होतृणा॒ग्ं॒ होता॓।
धा॒ता षड्ढो॑तृणा॒ग्ं॒ होता॓।
अ॒र्य॒मा स॒प्तहो॑तृणा॒ग्ं॒ होता॓।
ए॒ते वै चतु॑र्‌होतृणा॒ग्ं॒ होता॑रः।
तान् य ए॒वं वेद॑।
सर्वा॑सु प्र॒जास्वन्न॑मत्ति।
सर्वा॒ दिशो॒ऽभिज॑यति॥ **22**॥

आर्ध्नुवन्नार्ध्नुवन्नित्येवं वेदाँत्ति सर्वा दिशोभि जंयति ॥ **5** ॥

वै तेनं सत्रं केनं ॥

प्रजापंतिः प्रजाः सृष्ट्वा व्यंस्रग्ंसत।
स हृदंयं भूतोऽशयत्।
आत्मन् हा(३) इत्यह्वंयत्।
आपः प्रत्यंश्रृण्वन्न्।
ता अंग्निहोत्रेणैव यंज्ञक्रतुनोपंपर्यावंर्तन्त।
ताः कुसिंन्धमुपौंहन्न्।
तस्मांदग्निहोत्रस्यं यज्ञक्रतोः।
एकं ऋत्विक्।
चतुष्कृत्वोऽह्वंयत्।
अग्निर्वायुरांदित्यश्चन्द्रमाँः ॥ **23** ॥

ते प्रत्यंश्रृण्वन्न्।
ते दंर्शपूर्णमासाभ्यांमेव
यंज्ञक्रतुनोपंपर्यावंर्तन्त।
त उपौंहग्ग्श्चत्वार्यङ्गांनि।
तस्माँद्दर्शपूर्णमासयोँर्यज्ञक्रतोः।
चत्वारं ऋत्विजंः।
पञ्चकृत्वोऽह्वंयत्।
पशवः प्रत्यंश्रृण्वन्न्।

ते चा॑तुर्मा॒स्यैरे॒व य॑ज्ञक्र॒तुनोप॑प॒र्याव॑र्तन्त।
त उपौ॑ह॒न्लोम॑ छ॒वीं मा॒ग्ं॒समस्थि॑ म॒ज्ञान॑म्।
तस्मा॑च्चातुर्मा॒स्याना॑ यज्ञक्र॒तोः॥ **24**॥

पञ्च॒र्त्विज॑ः।
ष॒ट्कृत्वोऽह्व॑यत्।
ऋ॒तव॒ः प्रत्य॑शृण्वन्न्।
ते प॑शुब॒न्धेने॒व य॑ज्ञक्र॒तुनोप॑प॒र्याव॑र्तन्त।
त उपौ॑ह॒न्थ्स्तना॑वा॒ण्डौ शि॒श्नमवा॑ञ्चं प्रा॒णम्।
तस्मा॑त्पशुब॒न्धस्य॑ यज्ञक्र॒तोः।
षड्॒त्विज॑ः।
स॒प्तकृत्वोऽह्व॑यत्।
होत्रा॒ः प्रत्य॑शृण्वन्न्।
ताः सौ॒म्येने॒वाध्व॒रेण॑ यज्ञक्र॒तुनोप॑प॒र्याव॑र्तन्त॥ **25**॥

ता उपौ॑हन्थ्स॒प्तशी॑र्॒ष॒ण्या॑न्प्रा॒णान्।
तस्मा॑थ्सौ॒म्यस्या॑ध्व॒रस्य॑ यज्ञक्र॒तोः।
स॒प्त होत्रा॒ः प्राची॒र्वष॑ट्कुर्वन्ति।
द॒श॒कृत्वोऽह्व॑यत्।
तप॒ः प्रत्य॑शृणोत्।
तत्कर्म॑णे॒व सं॑वथ्स॒रेण॒
  सर्वै॑र्यज्ञक्र॒तुभि॒रुप॑प॒र्याव॑र्तत।

तथ्सर्वमात्मानमपरिवर्गमुपौहत्।
तस्माँथ्संवथ्सरे सर्वे यज्ञक्रतवोऽवरुध्यन्ते।
तस्माद्दशहोता चतुर्होता।
पञ्चहोता षड्ढोता सप्तहोता।
एकहोत्रे बलिग्ं हरन्ति।
हरन्त्यस्मै प्रजा बलिम्।
ऐनमप्रतिख्यातं गच्छति।
य एवं वेद॥ **26**॥

चन्द्रमाँश्चातुर्मास्यानाँ यज्ञक्रतोरध्वरेणं यज्ञक्रतुनोपं पर्यावर्तन्त सप्तहोता चत्वारि च॥ **6**॥

प्रजापतिः पुरुषमसृजत।
सोऽग्निरब्रवीत्।
ममायमन्नमस्त्विति।
सोऽबिभेत्।
सर्वं वै माऽयं प्रधक्ष्यतीति।
स एताग्श्चतुर्होतृनात्मस्पर्णानपश्यत्।
तानजुहोत्।
तैर्वै स आत्मानमस्पृणोत्।
यदग्निहोत्रं जुहोति।
एकहोतारमेव तद्यज्ञक्रतुमाँप्नोत्यग्निहोत्रम्॥ **27**॥

कुसिं॑न्धं चा॒ऽऽत्मनः॑ स्पृ॒णोति॑।
आ॒दि॒त्यस्य॑ च॒ सायु॑ज्यं गच्छति।
च॒तुरुन्न॑यति।
चतु॑र्‌होतारमे॒व तद्य॑ज्ञक्र॒तुमाँप्नोति दर्‌शपूर्णमा॒सौ।
च॒त्वारि॑ चा॒त्मनोऽङ्गा॑नि स्पृ॒णोति॑।
आ॒दि॒त्यस्य॑ च॒ सायु॑ज्यं गच्छति।
च॒तुरुन्न॑यति।
स॒मित्प॑ञ्च॒मी।
पञ्च॑होतारमे॒व तद्य॑ज्ञक्र॒तुमाँप्नोति चातुर्मा॒स्यानि॑।
लोम॑ छ॒वीं मा॒गं॒समस्थि॑ म॒ज्ञानँम्॥ **28**॥

तानि॑ चा॒त्मनः॑ स्पृ॒णोति॑।
आ॒दि॒त्यस्य॑ च॒ सायु॑ज्यं गच्छति।
च॒तुरुन्न॑यति।
द्विर्जु॑होति।
षड्ढो॑तारमे॒व तद्य॑ज्ञक्र॒तुमाँप्नोति पशुब॒न्धम्।
स्तना॑वा॒ण्डौ शि॒श्नमवाँञ्चं॑ प्रा॒णम्।
तानि॑ चा॒त्मनः॑ स्पृ॒णोति॑।
आ॒दि॒त्यस्य॑ च॒ सायु॑ज्यं गच्छति।
च॒तुरुन्न॑यति।
द्विर्जु॑होति॥ **29**॥

स॒मिथ्सं॑प्त॒मी।
स॒प्तहो॑तारमे॒व तद्यं॒ज्ञक्र॒तुमा॒प्नोति सौ॒म्यमं॑ध्व॒रम्।
स॒प्त चा॒त्मनः॑ शीर्ष॒ण्या॑न्प्रा॒णान्स्पृ॒णोति॑।
आ॒दि॒त्यस्य॑ च॒ सायु॑ज्यं गच्छति।
च॒तुरुन्न॑यति।
द्विर्जु॒होति॑।
द्विर्नि॒मा॑र्ष्टि।
द्विः प्राश्ना॑ति।
दश॑होतारमे॒व तद्यं॒ज्ञक्र॒तुमा॒प्नोति सं॑वथ्स॒रम्।
सर्वं॑ चा॒त्मान॒मप॑रिवर्गग्ग्‌ स्पृ॒णोति॑।
आ॒दि॒त्यस्य॑ च॒ सायु॑ज्यं गच्छति॥ **30**॥

अ॒ग्नि॒हो॒त्रं म॒ज्ञानं॒ द्विर्जु॒हो॒त्यप॑रिवर्गग्ग्‌ स्पृ॒णोत्येकं॑ च॥ **7**॥

(अपक्रामत गर्भिण्यः)

प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ प्रजा॑ये॒येति॑।
स तपो॑ऽतप्यत।
सो॑ऽन्तर्वा॑नभवत्।
स हरि॑तः श्या॒वो॑ऽभवत्।
तस्मा॒थ्स्त्र्य॑न्तर्व॑त्नी।
हरि॑णी स॒ती श्या॒वा भ॑वति।
स वि॒जाय॑माना॒ गर्भे॑णाताम्यत्।

स ता॒न्तः कृ॒ष्णः श्या॒वो॑ऽभवत्।
तस्मा॑त्ता॒न्तः कृ॒ष्णः श्या॒वो भ॑वति।
तस्यासु॑रे॒वाजी॑वत्॥ **31**॥

तेना॒सुना॒ऽसु॑रानसृजत।
तदसु॑राणामसुर॒त्वम्।
य ए॒वमसु॑राणामसुर॒त्वं वेद॑।
असु॑माने॒व भ॑वति।
नैन॒मसु॑र्जहाति।
सोऽसु॑रान्थ्सृ॒ष्ट्वा पि॒तेवा॑मन्यत।
तदनु॑ पि॒तॄन॑सृजत।
तत्पि॑तॄ॒णां पि॑तृ॒त्वम्।
य ए॒वं पि॑तॄ॒णां पि॑तृ॒त्वं वेद॑।
पि॒तेवै॒व स्वाना॑ं भवति॥ **32**॥

यन्त्य॑स्य पि॒तरो॒ हव॑म्।
स पि॒तॄन्थ्सृ॒ष्ट्वाऽम॑नस्यत्।
तदनु॑ मनु॒ष्या॑नसृजत।
तन्म॑नु॒ष्या॑णां मनुष्य॒त्वम्।
य ए॒वं म॑नु॒ष्या॑णां मनुष्य॒त्वं वेद॑।
म॒न॒स्व्ये॑व भ॑वति।
नैन॒ं मनु॑र्जहाति।

तस्मै॑ मनु॒ष्या᳚न्थ्ससृजा॒नाय॑।

दिवा॑ देव॒त्राऽभ॑वत्।

तदनु॑ दे॒वान॑सृजत।

तद्दे॒वानां᳚ देव॒त्वम्।

य ए॒वं दे॒वानां᳚ देव॒त्वं वेद॑।

दिवा॑ है॒वास्य॑ देव॒त्रा भ॑वति।

तानि॒ वा ए॒तानि॑ च॒त्वार्यम्भाग्ं॒॑सि।

दे॒वा म॑नु॒ष्याः᳚ पि॒तरोऽसु॑राः।

तेषु॒ सर्वे॒ष्वम्भो॒ नभ॑ इव भवति।

य ए॒वं वेद॑॥ **33** ॥

अ॒जी॒व॒थ्स्वानां᳚ भवति दे॒वान॑सृजत स॒प्त च॑॥ **8** ॥

(यथास्थानं गर्भिण्यः)

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति।

यो वा इ॒मं वि॒द्यात्।

यतो॒ऽयं पव॑ते।

यद॑भि॒पव॑ते।

यद॑भिस॒म्पव॑ते।

सर्व॒मायु॑रियात्।

न पु॒राऽऽयु॑षः॒ प्रमी॑येत।

प॒शु॒मान्थ्स्या᳚त्।

वि॒न्देत॑ प्र॒जाम्।
यो वा इ॒मं वेद॑॥ **34**॥

यतो॒ऽयं पव॑ते।
यद॑भि॒पव॑ते।
यद॑भिस॒म्पव॑ते।
सर्व॒मायु॑रेति।
न पु॒राऽऽयु॑ष॒ः प्रमी॑यते।
प॒शु॒मान्भ॑वति।
वि॒न्दते॑ प्र॒जाम्।
अ॒द्भ्यः प॑वते।
अ॒पो॑ऽभिप॑वते।
अ॒पो॑ऽभिसम्प॑वते॥ **35**॥

अ॒स्याः प॑वते।
इ॒माम॒भिप॑वते।
इ॒माम॒भिसम्प॑वते।
अ॒ग्नेः प॑वते।
अ॒ग्निम॒भिप॑वते।
अ॒ग्निम॒भिसम्प॑वते।
अ॒न्तरि॑क्षात्पवते।
अ॒न्तरि॑क्षम॒भिप॑वते।

अ॒न्तरि॑क्षम॒भिसम्प्ं॑वते।
आ॒दि॒त्यात्प्ं॑वते॥ **36**॥

आ॒दि॒त्यम॒भिप्ं॑वते।
आ॒दि॒त्यम॒भिसम्प्ं॑वते।
द्योः प्ं॑वते।
दिव॑म॒भिप्ं॑वते।
दिव॑म॒भिसम्प्ं॑वते।
दि॒ग्भ्यः प्ं॑वते।
दिशो॒ऽभिप्ं॑वते।
दिशो॒ऽभिसम्प्ं॑वते।
स यत्पु॒रस्ता॒द्वाति॑।
प्रा॒ण ए॒व भू॒त्वा पु॒रस्ता॑द्वाति॥ **37**॥

तस्मा॑त्पु॒रस्ता॒द्वान्त॑म्।
सर्वा॑ः प्र॒जाः प्रति॑नन्दन्ति।
प्रा॒णो हि प्रि॒यः प्र॒जाना॑म्।
प्रा॒ण इ॑व प्रि॒यः प्र॒जाना॑ं भवति।
य ए॒वं वेद॑।
स वा ए॒ष प्रा॒ण ए॒व।
अथ॒ यद्द॑क्षिण॒तो वाति॑।
मा॒त॒रिश्वै॒व भू॒त्वा द॑क्षिण॒तो वा॑ति।

तस्माँद्दक्षिणतो वान्तं विद्यात्।
सर्वा दिश आवांति॥ **38**॥

सर्वा दिशोऽनुविवांति।
सर्वा दिशोऽनुसंवातीतिं।
स वा एष मांतरिश्वैव।
अथ यत्पश्चाद्वातिं।
पवंमान एव भूत्वा पश्चाद्वांति।
पूतमंस्मा आहंरन्ति।
पूतमुपंहरन्ति।
पूतमंश्नाति।
य एवं वेदं।
स वा एष पवंमान एव॥ **39**॥

अथ यदुंत्तरतो वातिं।
सवितैव भूत्वोत्तंरतो वांति।
सवितेव स्वानाँ भवति।
य एवं वेदं।
स वा एष संवितैव।
ते य एंनं पुरस्तांदायन्तंमुपवदंन्ति।
य एवास्यं पुरस्ताँत्पाप्मानंः।
ताग्स्तेऽपंघ्नन्ति।

पु॒रस्ता॒दित॑रान्पा॒प्मन॑ः सचन्ते।
अथ॒ य ए॑नं दक्षिण॒त आ॒यन्त॑मुप॒वद॑न्ति॥ **40**॥

य ए॒वास्य॑ दक्षिण॒तः पा॒प्मान॑ः।
ताग्स्तेऽप॑घ्नन्ति।
द॒क्षि॒ण॒त इत॑रान्पा॒प्मन॑ः सचन्ते।
अथ॒ य ए॑नं प॒श्चाद॒यन्त॑मुप॒वद॑न्ति।
य ए॒वास्य॑ प॒श्चात्पा॒प्मान॑ः।
ताग्स्तेऽप॑घ्नन्ति।
प॒श्चादित॑रान्पा॒प्मन॑ः सचन्ते।
अथ॒ य ए॑नमुत्तर॒त आ॒यन्त॑मुप॒वद॑न्ति।
य ए॒वास्यो॓त्तर॒तः पा॒प्मान॑ः।
ताग्स्तेऽप॑घ्नन्ति॥ **41**॥

उ॒त्त॒र॒त इत॑रान्पा॒प्मन॑ः सचन्ते।
तस्मा॑दे॒वं वि॒द्वान्।
वीव॑ नृत्येत्।
प्रेव॑ चलेत्।
व्यस्यै॑वा॒क्ष्यौ भा॑षेत।
म॒ण्टये॑दिव।
क्रा॒थये॑दिव।
शृ॒ङ्गा॒येते॑व।

उ॒त मोप॑वदेयुः।
उ॒त मे॑ पा॒प्मान॒मप॑हन्युरिति॑।
स यां दिश॑ग्ं स॒निमे॒ष्यन्थ्स्यात्।
य॒दा तां दिशं॒ वातो॑ वा॒यात्।
अथ॒ प्रवे॒यात्।
प्र वा॑ धावयेत्।
सा॒तमे॒व र॑दि॒तं व्यू॑ढं ग॒न्धम॒भि प्रच्य॑वते।
आऽस्य॒ तं ज॑नप॒दं पू॒र्वा॑ की॒र्तिर्ग॑च्छति।
दान॑कामा अस्मै प्र॒जा भ॑वन्ति।
य ए॒वं वेद॑॥ **42** ॥

वेद॒ सम्प॑वत आदि॒त्यात्प॑वते वा॒त्यावा᳚त्ये॒ष पव॑मान ए॒व
द॑क्षिण॒त आ॒यन्त॑मु॒प वद॑न्त्युत्त॒र॒तः
पा॒प्मान॒स्ताग्स्तेऽप॑घ्न॒न्तीत्य॒ष्टौ च॑॥ **9** ॥

प्र॒जाप॑तिः सोम॒ग्ं॒ राजा॑नमसृजत।
तं त्रयो॒ वेदा॒ अन्व॑सृज्यन्त।
तान् हस्ते॑ऽकुरुत।
अथ॒ ह सीता॑ सावि॒त्री।
सोम॒ग्ं॒ राजा॑नं चकमे।
श्र॒द्धामु॒ स च॑कमे।
सा ह॑ पि॒तरं॑ प्र॒जाप॑ति॒मुप॑ससार।
तग्ं हो॑वाच।

नमस्ते अस्तु भगवः।
उप त्वाऽयानि॥ **43**॥

प्र त्वां पद्ये।
सोमं वै राजानं कामये।
श्रद्धामु स कामयत इति।
तस्यां उ ह स्थागरमलङ्कारं कल्पयित्वा।
दशहोतारं पुरस्ताद्व्याख्याय।
चतुर्होतारं दक्षिणतः।
पञ्चहोतारं पश्चात्।
षड्ढोतारमुत्तरतः।
सप्तहोतारमुपरिष्टात्।
सम्भारैश्च पत्निभिश्च मुखेऽलङ्कृत्य॥ **44**॥

आऽस्यार्धं वव्राज।
तागं होदीक्ष्योवाच।
उप माऽऽवर्तस्वेति।
तगं होवाच।
भोगं तु म आचक्ष्व।
एतन्म आचक्ष्व।
यत्ते पाणाविति।
तस्यां उ ह त्रीन् वेदान्प्रददौ।

तस्माद् ह स्त्रियो भोगमैव हारयन्ते।
स यः कामयेत प्रियः स्यामिति॥ 45॥

यं वा कामयेत प्रियः स्यादिति।
तस्मा एतग्ग् स्थागरमलङ्कारं कल्पयित्वा।
दशहोतारं पुरस्ताद्व्याख्याय।
चतुर्होतारं दक्षिणतः।
पञ्चहोतारं पश्चात्।
षड्ढोतारमुत्तरतः।
सप्तहोतारमुपरिष्टात्।
सम्भारैश्च पत्निभिश्च मुखेऽलङ्कृत्य।
आऽस्यार्धं व्रजेत्।
प्रियो हैव भवति॥ 46॥

अयान्यलङ्कृत्यं स्यामिति भवति॥ 10॥

ब्रह्मात्मन्वदसृजत।
तदकामयत।
समात्मना पद्येयेति।
आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत।
तस्मै दशमग्ं हूतः प्रत्यश्शृणोत्।
स दशहूतोऽभवत्।
दशहूतो ह वै नामैषः।

तं वा एतं दशहूतग्ं सन्तम्।
दशहोतेत्याचक्षते परोक्षेण।
परोक्षप्रिया इव हि देवाः॥ **47**॥

आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत।
तस्मै सप्तमग्ं हूतः प्रत्यशृणोत्।
स सप्तहूतोऽभवत्।
सप्तहूतो ह वै नामैषः।
तं वा एतग्ं सप्तहूतग्ं सन्तम्।
सप्तहोतेत्याचक्षते परोक्षेण।
परोक्षप्रिया इव हि देवाः।
आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत।
तस्मै षष्ठग्ं हूतः प्रत्यशृणोत्।
स षड्ढूतोऽभवत्॥ **48**॥

षड्ढूतो ह वै नामैषः।
तं वा एतग्ं षड्ढूतग्ं सन्तम्।
षड्ढोतेत्याचक्षते परोक्षेण।
परोक्षप्रिया इव हि देवाः।
आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत।
तस्मै पञ्चमग्ं हूतः प्रत्यशृणोत्।
स पञ्चहूतोऽभवत्।

पञ्चंहूतो ह वै नामैषः।
तं वा एतं पञ्चंहूतग्ं सन्तंम्।
पञ्चंहोतेत्याचंक्षते परोक्षेंण॥ **49**॥

परोक्षंप्रिया इव हि देवाः।
आत्मन्नात्मन्नित्यामंन्त्रयत।
तस्मैं चतुर्थग्ं हूतः प्रत्यंश्रृणोत्।
स चतुंर्‌हूतोऽभवत्।
चतुंर्‌हूतो ह वै नामैषः।
तं वा एतं चतुंर्‌हूतग्ं सन्तंम्।
चतुंर्‌होतेत्याचंक्षते परोक्षेंण।
परोक्षंप्रिया इव हि देवाः।
तमंब्रवीत्।
त्वं वै मे नेदिंष्ठग्ं हूतः प्रत्यंश्रौषीः।
त्वयैंनानाख्यातार इतिं।
तस्मान्नु हैंनाग्श्चतुंर्‌होतार इत्याचंक्षते।
तस्मांच्छुश्रूषुः पुत्राणाग्ं हृद्यंतमः।
नेदिंष्ठो हृद्यंतमः।
नेदिंष्ठो ब्रह्मंणो भवति।
य एवं वेदं॥ **50**॥

देवाः षड्ढूंतोऽभवत्पञ्चंहोतेत्याचंक्षते परोक्षेंणाश्रौषीः षट्चं॥ **11**॥

ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒नः॒ किं दक्षि॑णां॒ यो वा अवि॑द्वा॒न्तस्य॒ वै
ब्र॑ह्मवा॒दिनो॒ यद्दश॑होतारः प्र॒जाप॑ति॒र्व्य॑स्रं प्र॒जाप॑तिः
पुरु॑षं प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ स तप॒ः
सो॑ऽन्तर्वा॑न्ब्रह्मवा॒दिनो॒ यो वा इ॒मं वि॒द्यात्प्र॒जाप॑तिः
सोम॒ग्ं॒ राजा॑नं॒ ब्रह्मा॑त्म॒न्वदेका॑दश ॥ **11** ॥

ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒न॒स्तस्य॒ वा अ॒ग्नेर्यद्वा इ॒दं किञ्च॑
प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ सो॑ऽन्तर्वा॒न्य ए॒वास्य॑
दक्षिण॒तः पञ्चा॒शत् ॥ **50** ॥

ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒नो॒ य ए॒वं वेद॑ ॥

॥ हरि॑ः ओ(३)म् ॥

॥ इति कृष्णयजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे द्वितीयाष्टके तृतीयः प्रश्नः समाप्तः ॥